

דבר ה' זו הלכה (שבת קל"ח): הלכה שבועית בנושאים אקטואליים משקים מגולים - מקורות והערות

א. משקים מגולים

אסרו חז"ל לשתות מים, יין, חלב, דבש ושום כתוש שנתגלו, מחשש ששתה מהם נחש והטיל בהם ארס. וכתב השו"ע "ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו מותר".
ולמעשה נראה שדין זה תלוי בזמן ובמקום. אם המציאות היא שנחשים מצויים (כגון בחלק מהישובים הכפריים או בטיולים ולינת שטח) יש להיזהר מזה, אם במציאות לא מצויים נחשים (כמו ברוב המקומות בימנו), מותר.
כפי שהעיד הפר"ח "בארצות המערב יש הרבה מקומות דשכיחי בהו נחשים ועקרבים... ובמצרים זה שנה אחת בקירוב, הניחו מין תבשיל אחד מגולה וכל אותם שאכלו מאותו תבשיל נתסתכנו הרבה ובעל הבית מת"¹.

ב. קידוש על יין מגולה

יין שנשאר בגביע מהקידוש בלילה, אף על פי שמותר בשתייה, אסור לקדש עליו.
טעם הדבר, מפני שיין כשר לקידוש הוא יין שראוי לנסך על גבי המזבח. יין מגולה אינו ראוי לניסוך על גבי מזבח, מאחר והוא מאוס, וכתוב בנביא מלאכי "וכי תגשון עור לזבח אין רע, וכי תגישו פסח וחלה אין רע, הקריבהו נא לפחתך ה'רצף או הישא פניך אמר ה' צבאות", ומפסוק זה למדו חז"ל שאין להקריב דברים מאוסים על גבי המזבח.
במשנה ברורה כתוב שאם היין היה מגולה זמן קצר, שלא השתנה מראהו או טעמו, לא נאסר לקידוש².

מקורות והערות

1. במשנה במסכת תרומות (פ"ח מ"ד) שנינו "שלשה משקין אסורים משום גלוי המים והיין והחלב ושאר כל המשקין מותרים כמה ישוהו ויהיו אסורין כדי שיצא הרחש ממקום קרוב וישתה".
ופירש הרמב"ם (פיהמ"ש שם) "נאסרה שתיית אחד משלשה משקין אלו אם היו מגולין מפני סכנת נפשות. שמא שתה מהן נחש או אפעה וכיוצא בהן מבעלי הארס, וימות השותה אותם מפני שאותן בעלי חיים מקיאים לתוכן. במה דברים אמורים כשהיו המים נחים, והיין אינו מבושל. אבל היין המבושל והמים שנוטפין בהן טפות זו אחר זו ואינם נחים, אין חוששין לגילויין. לפי שאין רחשים אלו מתקרבים למה שהוא כך. ורחש, הרמש תרגום רמש רחשא. ואמרו ממקום קרוב, פירשו שהוא כדי שיצא מאוזן הכלי וישתה ויחזור למקומו. ומתברר בתלמוד שהדבש והציר והמוריס וכיוצא בהן והשום המרוסק נאסרין אם נתגלו מחשש הרחש הארסי. ומשקין אלו שנאסרו משום גילוי אסור להשתמש בהן בשום דבר, לא לבהמה ולא לרחוץ בהן הידים והרגלים ולא לגבל בהן את הטיט ולא לשום תשמיש".

מקור דברי הרמב"ם שיש להזהר גם מדבש ציר ומורייס הוא הגמרא בחולין (מט ב) בה מובא מעשה "מניומין כנדוקא איגלי ליה בסתקא דדובשא אתא לקמיה דרבא אמר רבא למאי ניחוש לה חדא דתנן שלשה משקים אסורים משום גילוי היין והמים והחלב ושאר כל המשקים מותרים ועוד התורה חסה על ממונם של ישראל א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא ר' שמעון וסכנת נפשות ואת אמרת התורה חסה על ממונם של ישראל רבי שמעון מאי היא דתניא חמשה אין בהם משום גילוי ציר וחומץ שמן ודבש ומורייס ר"ש אומר אף הן יש בהן משום גילוי וא"ר שמעון אני ראיתי נחש ששתה ציר בצידן אמרו לו שטיא הוה ואין מביאין ראייה מן השוטים אמר ליה אודי לי מיהת בציר דהא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ורבנן כי הוה להו גילויא שדו ליה בציר אמר ליה אודי לי מיהא בדבש דרבי שמעון בן אלעזר קאי כוותיה דתניא וכן היה ר"ש בן אלעזר אוסר בדבש".

ונחלקו הראשונים האם למעשה יש לחשוש לגילוי בציר וחומץ (עי' בבית יוסף סי' קטז).
בפרישה (ס"ק ה) כתב "נקט לסימן בידך, 'דמיח"ש חש' - דבש, מים, יין, חלב, שום. ר"ל שבזמן הזה אין איסור בגילוי וכמ"ש הטור אלא הרוצה לחוש יחוש".

להלכה פסק השו"ע (סי' קטז סעי' א) "משקים שנתגלו, אסורים חכמים דחיישינן שמא שתה נחש מהם והטיל בהם ארס. ועכשיו שאין נחשים מצויים בינינו, מותר".

וכתב הפרי חדש (ס"ק א) "המחבר קיצר בדין משקים שנתגלו לפי שאין נחשים מצויים בינינו, אבל בארצות המערב יש הרבה מקומות דשכיחי בהו נחשים ועקרבים, וגם פה ירושלים תוב"ב ואגפיה, אע"פ שאינם מצויים הרבה, מכל מקום מצויים קצת וראוי לכל ירא לנפשו להזהר בהם. ובמצרים זה שנה אחת בקירוב, הניחו מין תבשיל אחד מגולה וכל אותם שאכלו מאותו תבשיל נתסתכנו הרבה ובעל הבית מת ולמה נסכן עצמנו בדבר שבנקל יוכל האדם להזהר ממנו.

ובירושלמי תרומות גרסינן אילו זבנת גרמך ללודגין הוה מזבין להו בדמין יקרין והכא בדמים קלילין. פירוש לימדנו מוסר השכל שמי שמוכר עצמו ללודגין שהם מין אומה שאוכלין בני אדם כדאיתא פרק השולח, גבי ריש לקיש דזבן נפשיה ללודאי, מכל מקום מוכר נפשו ביוקר בדמים הרבה ומשתכר הדמים, אבל השותה דברים המגולים מוסר עצמו בדבר מועט שבכדי מוסר עצמו למיתה".

ובערוך השלחן (סי' קטז סע' א-ב) כתב "כשם שאסור לאכול ולשתות דבר איסור כמו כן אסור לאכול ולשתות דבר של סכנה ומרגלא בש"ס דסכנתא חמירא מאיסורא והרי כתיב [בראשית ט, ה] ואך את דמכם לנפשתיכם אדרוש וכתוב [דברים ד, טו] ונשמרתם לנפשתיכם וכל המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב [כמו בגיטין נ"ז ב] ולעולם אל יעמיד אדם עצמו במקום סכנה לומר שיעשו לו נס דשמא לא יעשו לו נס ואם יעשו לו מנכין לו מזכיותיו [שבת ל"ב ב] ובירושלמי תרומות פ"ח [הל' ג'] איתא באחד ששתה מים מגולים בערב יום הכיפורים ואמר שזכות יום הכיפורים תגן על זה ולא הספיק לשתותו עד שנתחללו מעיו ומת ולכן יזהר האדם מאד בזה.

בזמן הש"ס היה גילוי כלומר משקין שנתגלו ואוכלין שנתגלו סכנה גדולה מפני הנחשים שאכלו ושתו מהם והטילו שם ארס וכתבו הטור והש"ע דעכשו שאין נחשים מצויים בינינו לא חיישינן לגילוי ולכן קצרו בזה ואין בזה משום דבר שנאסר במנין שאסור לעולם אף כשבטל הטעם כמ"ש בסי' הקודם לענין גבינה דבגילוי כשגזרו לא גזרו רק על המקומות שנחשים מצויים וכך היתה התקנה שעל המקומות שאינם מצויים לא גזרו [טור וכ"כ התוס' פרק אין מעמידין ל"ה א] ומ"מ כתב אחד מגדולי האחרונים דגם עתה בארצות המערב הפנימי יש הרבה מקומות דשכיחי בהו נחשים ועקרבים [פרי"ח סק"א] וצריכים ליזהר בגילוי".

2. בגמרא בבא בתרא (צז ב) למדנו "דאמר רבי יוסי ברבי חנינא מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים אי למעוטי מגולה סכנה היא אי למעוטי של שמרים היכי דמי אי דרמא תלתא ואתא ארבעה חמרא מעליא הוא אי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא פלוגתא דרבנן ואחרים היא אלא למעוטי שריחו רע ואיבעית אימא לעולם למעוטי מגולה ואף על גב דעבריי במסנתת כר' נחמיה אפילו הכי הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך".

ולמדנו מזה שאף על פי שאין סכנה ביין מגולה (כגון שסננו אותו במסנתת ואין בו ארס) אסור לקדש עליו משום "הקריבהו נא לפחתך".

פירוש הדבר - נאמר בנביא מלאכי (א ח) "וכי תגשון עִיר לְזִבְחֵי אֵין רַע וְכִי תִגְיִשׁוּ פֶסֶחַ וְחֶלֶה אֵין רַע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפַחְתְּךָ הִירְצֶךָ או הִישָׂא פְנֶיךָ אֶמֶר ה' צְבָאוֹת"

ופירש רד"ק - "וכי תגשון - כשמביאים לכם שה עור לזבוח ולהקריבו אתם אומרים אין זה רע וטוב הוא להקריבו כי השלחן נבזה והקרבתו אינו רע שיהיה נבזה ואתם מגישים אותו על מזבחי והיה עליכם לומר למביאים אותו זה רע להקריבו כמו שכתוב בתורה עורת או שבור וגוי לא

תקריבו אלה לה' ואתם נושאים פני המביאים ומקבלים הפחות ותאמרו אין רע. הקריבהו נא לפחתך, איך תוכלו לומר שאיננו רע להקריבו לפני ואם תקריבהו לפחתך בשר ודם הירצך באותה המנחה או הישא פניך בעבורה אם תבקש ממנו דבר אבל ישנאך בעבורה ויכעס עליך פחתך מן פחת יהודה וסגול הפ"א תחת פתח גדול והוא המושל והשלטון כתרגום שלטונך".

וכך נפסק להלכה בשו"ע או"ח (סי' רעב סעי' א) "אין מקדשין על יין שריחו רע, אף על גב דריחיה וטעמיה חמרא, ולא על יין מגולה אפילו האידנא דלא קפדינן אגילוי".

וביאר המשנה ברורה (ס"ק ג) "דלא קפדינן אגילוי - משום שאין מצויין אצלנו נחשים אפ"ה אסור משום הקריבהו נא לפחתך מיהו אם עמד שעה מועטת מגולה אין להקפיד האידנא כ"ז שלא נמר טעמו וריחו וכתב הח"א דדוקא במקום שהיין ביוקר דלא קפדי כולי האי בגילוי מועט אבל המקדש על השכר יהיה זהיר בזה ונראה דבאין לו אחר אין להקפיד בדיעבד גם בשכר כמו ביין"